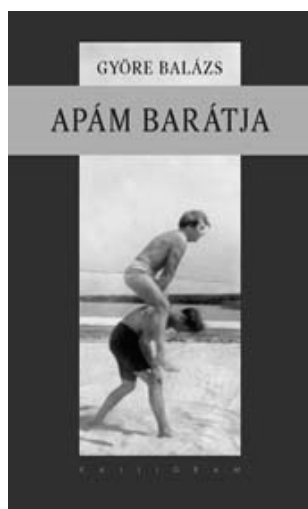

Halottak kegyelme

„Ne kérd a titkot”

**Kalligram Kiadó
Pozsony, 2006
104 oldal, 1700 Ft**

Györe Balázs *Apám barátja* című prózakötete 2006 tavaszán jelent meg a Kalligram Kiadó gondozásában. A 2003-as kiadású *Halottak apja* után kíváncsított a következő kötet, a – ha nem is folytatásként, de kiegészítésként szemlélhető – *Apám barátja*. A befejezetlen, és a második apa-kötet után befejezhetetlennek bizonyuló téma, az apával való szembenézés, az apát eltemetni vágyó gyász a *Halottak apjához* képest más perspektívát kapott Györe új kötetében. Az apa-fiú viszonyba külső szereplők lépnek be, hogy jelenlétükkel próbálják megvilágítani a láthatatlant: a barátság filozófiáját. Az *Apám barátja* arra vállalkozik, hogy azokra irányítsa a figyelmet, akik barátságuk révén ismerhették a titokzatos apát.

Bár az *Apám barátja* önállóan is olvasható mű, nem létezik a *Halottak apja* nélkül. A két írás egymás mellett szerepeltetését nem csupán a rögtön látható jegyek, a könyvek tipográfiai jellemzői hangsúlyozzák, hanem a kötetek közötti baráti viszony is. A *Halottak apja* és az *Apám barátja* együttes olvasását indokolja az a világosan mutató utalásrendszer, mely az apa-témát kétféle megvilágításba helyező kötetek közötti kapcsolat létét igazolja.

Az *Apám barátja* jól ismeri a *Halottak apját*, előszeretettel reflektál rá. Gyakran a barát, Berecz Lajos megjegyzésein keresztül egészíti ki, javítja visszamenőlegesen, vagy utal korábban már felhasznált naplóbéli idézetre. Mintha a *Halottak apjában* megidézett gondolatok és érzelmek kívánnának itt a barátság eddig csak elnagyoltan jelzett körvonalain keresztül utólagos magyarázatot. Az *Apám barátja* mégsem magyarázkodó vagy helyesbítő kötet. A *Halottak apjához* kötő száz fonal ellenére is önálló, az élénk kíváncsiságot a gyötrő tudni akarással vegyítő, analitikus munka, mely az apa barátságaiban rendre a fiú idegenségét mutatja fel.

„Az önéletírás: emlékezés. És mi más az emlékezés, ha nem éhség? Az érzéki emlékezés pedig örjítően az. Falás és fuldoklás. Meg lehet fulladni tőle.” – állítja az *Apám barátja*. Nem csak az önéletrajzíró fal és fuldoklik, de az életrajzíró is, bizonyítja a két szöveg, melyek – Györe sajátos módszerének megfelelően – apró valóságelemekből épülnek fel, azok rendezésére tesznek kísérletet, hogy végső soron rendezetlenségüket bizonyítsák.

Az *Apám barátjának* kevés köze van a címben megjelölt személyhez. Különösen, hogy a korábbi kötetben már megnevezett Berecz Lajos mellé újabb barátok, Trócsányi György és Vitális Béla lépnek. Az egyes számban megadott barát helyett továbbra is jórészt az apát

és a fiút olvassuk, a barát, barátok szerepe leginkább a lábjegyzetelés és hibajavítás. Ugyanakkor épp ez az ellentmondás, a barát azonosíthatatlansága jelzi, hogy az apa személye nem ismerhető meg külső segítséggel. Adatokkal, történetekkel, kisebb tárgyakkal bővíthet az emlékgyűjtemény, de a Györe-kötetekben firtatott tikokhoz, a cetlik, elbeszélések és levelek segítségével megismerni vágyott múlthoz nem vihet közelebb. A szándék, hogy a barátság(ok) mibenlétéről, bonyolult lélektanáról és viszonylagosságáról kialakulhasson egy kép, szövevényessé, és rendkívül összetetté teszi a szöveget. Ez is hozzájárul a vallomásosság különös atmoszférájának kialakulásához.

Az *Apám barátja* és a *Halottak apja* arra van predesztinálva, hogy nehezen olvasható legyen. A történetnélküliségben uralkodó fiúi reflexiók és emlékek, kiegészítve az időnként sablonossá váló naplóelemzéssel és a barátok leveleivel, hozzászólásaival nem lennének képesek fenntartani azt a figyelmet, mely az idézeteket összekötő gondolatfutamok megértéséhez szükségesek. Ami mégis olvasmányossá teszi a műveket, az egyre türelmetlenebb várakozás – az utolsó oldalig hihető, hogy létezik megoldás, egy megnyugtató jegyzet valami cetlin, amire senki nem lett korábban figyelmes, és ami lerántja a leplet mindarról a titokról, ami egy emberi életet egyedivé tehet. Az utolsó mondatig hihető, hogy a Minden-Titok kulcsa nem vész el a halállal, hogy van valaki – nem a fiú és nem a feleség –, aki úgy ismeri a másikat, hogy bizonyítani tudja: a titok ontológiai fontossága csak képzelgés. Ennek a gyötrő feszültségnek a fenntartása két kötetben keresztül igazi bravúr, mely leginkább a szöveg párás líraiságának és a csapongó, etűdszerű beszédmód mögött rejtő, mérnöki pontosságú szerkezetnek köszönheti létét.

A *Halottak apja* és az *Apám barátja* olyan életek tükrei, amelyekben az égvilágon semmi nem történt. Pedig történnie kellett volna. Györe két könyve a meg nem történt események leltára: elmulasztott szerelmek, hírnév, siker és boldogság, igazából meg nem élt barátság és apaság fonódik össze az *Apám barátja* hátoldalán olvasható mondatban: „Apámnak senkije sem volt.” Györe apa-könyvei kényelmetlen írások. Arra figyelmeztetnek, hogy az életben nélkülözhetetlennek tartott jelenségek, a fiúkat az apákhoz kötő barátság nem eredendően létezik. A meg nem értés és az egyedüllét nem valamiféle ok-okozati viszonyban születnek itt meg, nem józan körülményekből következnek, hanem öröktől fogva állandóak. Apa és fiú idegensége nem megmagyarázható, nem megérthető jelenség, hanem olyan tünet mely a szükségszerűnek mutatott, mindenkori magányt jelzi.

A *Halottak apja* és az *Apám barátja* egyszerre leltár, egy nyomozás lélektani dokumentációja és számadás. Az apa-könyvek főszereplője nem a kérdésekre készséggel válaszoló apa, hanem a kérdéseseket rendre megfogalmazó fiú, aki mintha saját magát keresné apja életében és halálában. „A kérdés a legbiztosabb. Mindig van. A válasz a legbizonytalanabb. Alig van” – áll a *Halottak apja* XI. fejezetében. Györe szövegei ezt a kérdés-válasz viszonyt bonyolítják azzal, hogy a már létező válaszokhoz keresik a kérdést. Az apa naplói, versei és egyéb írásai alapján kell a fiúnak megismerni valakit, aki egész életében ragaszkodott az ismeretlenséghez, és csak halálával engedti magához közel fiát. A könyvek mögé rejtőző, a gondolatait mások szavával, idézetek által kifejező apa, akinek fejében – és gyakran írásaiban – ott az egész világirodalom, úgy ad választ, hogy a mindig létező kérdések sora nem fogyhat el. „Apám egyetlen fegyvere a könyv” – állítja a *Halottak apja*, így nem meglepő, hogy a posztumusz faggatózásból is könyv születik. Különösen, hogy nem csupán az apa tudása, de élete is megjelenik könyv-metaforaként a *Halot-*

tak apjában: „Életét is bezárta réges-rég. Sohasem nyitotta ki nekünk. Nem nézhettünk, nem olvashattunk bele.” A könyveket idéző apai füzetek, majd a füzetből könyvvé váló jegyzetek egyszerre jelzik a „barátságért elmondott történet” – ahogy Kerouac nyomán az *Apám barátja* aposztrofálja az irodalmat – jegyében megfogant megismerési folyamat stációit.

Míg a *Halottak apja* az emlékezésé, az *Apám barátja* a kísérletezésé. „Tudom, ez nem igazi történet, mert alig van benne például esemény, mégis fontos lehet („ha megtalálom a történet tengelyét”), vagy fontos volt a maga idejében, s talán jelenthet valamit azoknak a keveseknek, akik valaha barátok voltak, és szerencsés esetben a mai napig így szólíthatják egymást” – hangzik a prozopozíció az *Apám barátja* I. fejezetében. A nem igazi történet tengelye valahogy mindig a kifejezés és a megértés folyamatával azonosul, legyen szó írásról és olvasásról, vagy zenéről, fényképekről. Mindkét kötet egy-egy képet választ címlapjára a családi archívumból, hogy aztán elemzésük vissza-visszatérjen a kötetek oldalain is. Mindkét kép rácsafolni látszik a naplókából és visszaemlékezésekből kiolvasható apa-képre, a fiatal korától magányosnak és komornak tetsző Györe Pál mindkét képen bolondozik, felszabadultnak, a fényképezőgép előtt vidáman pózoló férfinak tűnik. A fényképek szöveges elemzése igyekszik többet látni és láttatni a képekből, életet adni nekik, hétköznapi szokások között elhelyezni – az apát megtalálni.

A naplóban rejlő idézetek, a jelöletlen megidézések és áthallások nyomán egy külön elbeszélés kerekedhet ki, melynek éppúgy részese a filozófia, ahogy a szépirodalom vagy a zene. „Fej és írás, mint a régi pénzek, nála is összetartozott” – szól a *Halottak apja* Györe Pálról a hatalmas idézetgyűjtemény kapcsán. Fej és írás, az érem két oldala végigkíséri mindkét kötetet: megjelenik az apa időnként ellentmondásos portréjában és a több szöveget, képet, zenét összedolgozó fiú vallomásaiban. A Gesamtkunstwerkre emlékeztető együttlítás kiemeli azt a diszharmóniát, ami az apa életében metaforikus fej és írás között támad: az elme „lecsúsását”, a hatalmas műveltség elhamvadását anélkül, hogy a nyilvánosság számára igazán teremteni tudott volna. A fiú könyvei, az apai feljegyzések idézése ezért válhat egyfajta rehabilitációvá. A *Halottak apja* az írást, az apa feljegyzéseit hangsúlyozza, az *Apám barátja* inkább a másik oldal, a fej, az emlékek felidézése révén újjáformálódó apa-kép könyve.

„Ne kérd a titkot – mondhatná nekem apám kékszakállúval” – így kezdődik az *Apám barátja* VI. fejezete. Egy mondat idézi Madáchot, Györe Pál kedves kékszakállúját és az apát. Madách így folytatja: „mit jótékonyan takar el istenkéz vágyó szemedtől”. Kékszakállúnál a titok megismerése a halál szobájába való belépést jelenti. Az *Apám barátjában* nem tilos a titok keresése, csak éppen hasztalan. A halottak kegyelme nem terjed ki az élőkre, hiába a felszólítás: „Kérem a titkot! Por vagy? Mit csinálsz? Írsz? Négy év után talán most hiányzol először igazán. Nem. Nem hiányzol, csak jólesik hozzád beszélni. Az apám vagy. Még mindig.”

Mindkét kötet játszik a szövegekkel, idézetei, fordulatai, melyek hol az apa naplójából származnak, hol a fiú lejegyzéseiben szerepelnek, azt sejtetik, hogy a *Halottak apja* és az *Apám barátja* között élő egymásraultalás a művek szerkezetében és képrendszerében gyökerezik. Györe Balázs kötetében a folytonos szöveg mögüli kitekintés – az írói módszer magyarázata, a korábbi kötetekre való visszautalás vagy épp a legszemélyesebb reflexiók („Ez a legkimerítőbb könyv, amit most írok” – *Halottak apja*; „Hogyan tudnám ki-

fejezni azt, amit szeretnék megkérdezni?” – *Apám barátja*) nem hagyja feledni: az író munkája egyben a filológusé is, aki sorok közül, nevekből olvas ki sorsokat. „A Példabeszédek Könyve szerint mind a halál, mind az élet a nyelv hatalmában vannak” – idézi az *Apám barátja*. A szó és az írás egyszerre rendelkezik élet és halál felett, ahogy az apa naplói is túléltek a halált.

Kocsis Lilla

